

A CAU D'ORELLA

(CARTES A ROSER)

Carme Miquel

5

COL·LECCIÓ

LA MOTO

Això fou que la filla preguntà a la mare: “El que hi ha ara, és el sistema polític que volíeu la gent de la teua generació? N'esteu satisfets?” Una pregunta per a deixar desarmat qualsevol, mare o no mare. Una pregunta pertinent per a qui la fa, una jove que no ha viscut el franquisme, que no ha viscut la resistència contra la dictadura i que tot just comença a viure com a protagonista social el món que li ha pertocat: el món del fracàs del socialisme real, del subdesenvolupament planetari, del medi ambient amenaçat i del xoc entre cultures i nacionalitats diferents..., i alhora un món farcit d'esperances de canvi cap a una societat millor. Una pregunta que, amb una resposta o una altra, la pot ajudar per referència a situar-se ara i ací, a orientar-se en la construcció d'un futur especialment problemàtic perquè és un futur especialment obert.

Quant a la mare, a mi mateix, a la gent de les nostres generacions, de les generacions compromeses contra la dictadura franquista, que somniàvem construir un món més solidari i més lliure, la pregunta és particularment punyent perquè, ara i adés amb una certa angúnia, no hem

pogut deixar de fer-nos-la nosaltres mateixos: era açò realment el que volíem? Han valgut la pena els esforços esmerçats per a finalment arribar on ara som? Què se n'ha fet de tantes il·lusions, de tantes esperances, segurament desorbitades, com havíem arribat a dipositar en un futur obert, avui esdevingut el nostre present, sovint banal i sempre quotidià? ¿És ara el "paisatge després de la batalla" l'herència en exclusiva d'un seguit de desercions, de fracassos, de frustracions col·lectives, sense apel·lació possible? ¿O potser el resultat final és més matisat que tot això i al costat de fracassos clamorosos caldrà computar com a evidents els avanços aconseguits i les victòries obtingudes? Perquè, finalment, ¿què és el que enyorem d'aquells dies de lluita i esperança els qui no ens vam limitar a preparar les oposicions a inspector d'Hisenda mentre el franquisme declinava i, potser amb no tot el criteri que en cada ocasió calia, ens vam comprometre sense càlcul contra l'opressió i la pau dels cementeris? ¿Enyorem únicament tot allò que tal vegada pogué ser i que es malbaratà per la desídia, la deserció o la incompetència, o tot just enyorem la nostra joventut finida?

No, no tot ha anat a pitjor, ni tan sols ha quedat tot igual: enmig de la mar de les dificultats i dels retrocessos que acompanyen i acompanyaran —com podria ser altrament?— la nostra vida social, hi ha avanços certs, hi ha progressos innegables, hi ha projectes que han quallat finalment i que encara rutllen mentre donen mostres d'una bona salut. En parlar així, tan confiadament d'allò que funciona, d'allò que ha reeixit, ¿com no hem de pensar els valencians en un projecte exemplar a casa nostra, en una espenta col·lectiva que des de fa anys s'escampa i creix per les nostres comarques, s'aplega ací i allà, i planta l'envelat en la ma-

teixa ciutat de València? Parle del moviment d'educadors, xiquets i pares, anomenat Federació de l'Escola Valenciana, un moviment que durant anys ha tingut com a presidenta ferma i incansable Carme Miquel, l'autora d'aquest llibre, la mare tan pertinentment preguntada. Tots ells —mestres, pares i xiquets— han maldat durant anys i malden, amb trellat, per fer efectiva una educació en valencià, creativa, solidària i arrelada a la nostra terra. Altrament ens hauria anat als valencians, d'ençà de la transició política, si moltes altres iniciatives col·lectives s'hagueren tirat endavant amb el caràcter constructiu, la paciència, la intel·ligència i, per què no dir-ho, l'amor amb què els mestres, els pares i els xiquets de l'Escola Valenciana, ahir sota la presidència de Carme, han dut endavant la tasca de formació en què han excel·lit de manera tan notòria.

Però, ja que en parlar d'avanços hem parlat de l'Escola Valenciana, restem encara un moment en aquell món de l'escola infantil en general. ¿Com pot dubtar algú que hem avançat en aquest camp al País Valencià, i encara a l'Estat Espanyol, per parlar dels marcs nacionals que ens són més prop, d'ençà dels anys immediatament posteriors a la guerra del 36? L'escola dels anys quaranta —diguem-ho sense embuts— era en general horrible: sovint una tortura per als xiquets i un lloc d'adoctrinament obtús i antívida. No dic que ara tot siguen flors i violes a les escoles d'avui, però, per a bé, som a anys llum d'aquella tènica experiència, i d'aquelles que la precediren, que no foren millors, tret d'alguna profusió d'excepcions notables.

Té raó Carme Miquel en aquest llibre de pàgines directes i emotives, ben sovint d'una lucidesa desarmant, i sempre evocadores. Té raó quan evoca amb sentiment el nostre passat i l'analitza; quan vol traure'n lliçons de futur

per a les filles i per a tots nosaltres; quan aposta encara per l'esforç i per la raó amb vista al futur; quan ens fa sentir, de manera tan suggeridora, que van haver-hi tantes coses en el nostre passat col·lectiu que no van ser en va. Que tot plegat valgué la pena apassionar-se, comprometre's i per tant també equivocar-se. Que en definitiva valgué la pena viure l'època evocada en les pàgines d'aquest llibre, com encara paga la pena per a tots, joves o no joves, maldar per avançar, no cap a un paradís inexistent, però sí cap a un futur millor que solament un desencís autocomplaent podrà negar d'entrada que siga possible.

Ramon Lapiedra

Estimada filla:

Sempre m'ha agradat sentir les campanades dels rellotges a mitjanit o de matinada, quan el silenci embolcalla els carrers i la quietud regna a les cases. Amb el so metàl·lic, nang, nang, des de la torre d'una església, o des d'un edifici gran d'una plaça de poble, hora a hora se'ns va comunicant lentament el pas del temps.

Però la percepció d'aquest pas del temps és subjectiva. Quan arribes a determinada edat sembla que tot va molt de pressa. La teua infantesa, per exemple, em va passar en un tres i no res.

I després entraves a l'institut i vingueren les novetats que planteja l'adolescència i amb elles la preocupació que tots els pares i mares sentim quan, a poc a poc, aneu allunyant-vos del nostre costat i ens mostreu la vostra lògica oposició i rebel·lia.

De sobte, ens adonem que ja no sou tan nostres, que sou més independents, exigents i crítics. Això ens desconcerta i alhora ens produeix una certa dificultat per a dialo-

gar i entendre'ns, mentre aneu afermant la vostra personalitat. Les mares i els pares comencem a sentir un poc d'angoixa per les vostres primeres eixides nocturnes, per les noves amistats... I ens inquieta, perquè no sabem cap on us conduirà, el natural desig que teniu de conèixer i fer coses noves.

Amb tot això i amb la preocupació pels estudis, i per les incògnites que presenta per a vosaltres —per a tu i per a la teua germana— el futur immediat, ha transcorregut per a mi, com una exhalació, el temps que has viscut al meu costat.

Arribà el moment que te n'anares a estudiar a Barcelona, assolires una certa independència i jo em vaig quedar amb la sensació de no haver parlat amb tu tant com calia, de no haver-te escoltat prou, de no haver-te explicat i compartit coses que em semblaven importants, de no haver-te mostrat les meues inquietuds i esperances.

Vaig començar a prendre notes i a guardar retalls de premsa sobre temes i aspectes que voldria comunicar-te, amb l'esperança que, en un moment o altre, tindria ocasió d'escriure't o parlar-te de moltes d'aqueixes coses. De recuperar un poc la intercomunicació que notava a faltar.

Un bon dia em va telefonar l'amic Gustau Muñoz i em proposà de fer un llibre: "...Es tractaria d'explicar als joves valencians els valors, els esforços, les idees i les frustracions —pel que fa al país, la llengua, la convivència, la democràcia, la societat— que han mogut i patit les generacions immediatament anteriors, és a dir, les que van entrar en escena cap als anys seixanta..."

Aquesta proposta s'assemblava bastant a allò que feia algun temps jo desitjava fer. M'oferia l'oportunitat d'esmenar allò que considerava que havia sigut una mancança en

la meua relació amb tu i que alhora, crec, manca en general en la comunicació dels adults amb la gent de la teua generació. Així és que em vaig il·lusionar amb el projecte i vaig començar a escriure't.

Sempre li agrairé a Gustau Muñoz la seua oferta i els seus suggeriments.

Finalment ací està el llibre. Algunes de les qüestions que tenia previstes s'hi han quedat per tractar. D'altres de caire més personal, més exclusivament nostres, també. Les deixo per a una altra ocasió o per a les nostres converses particulars.

Espere que aquestes cartes les llegiran també altres persones joves. A elles i a ells —com a tu, com a la teua germana— els desitge que visquen el pas dels temps —amb campanades de rellotge o sense— amb salut, joia i esperança. El futur és vostre.

Ho hem comentat a casa moltes vegades: gairebé en el mateix moment que jo confirmava el meu primer embaràs —del qual tu ets el resultat— es confirmava oficialment a tot arreu, la mort del dictador Franco, cap d'Estat i cap de Govern de l'Estat espanyol des de l'any 1939 al 1975.

La cosa va anar així: com que des de feia unes setmanes suposava que em trobava embarassada, em calia confirmar-ho i vaig decidir realitzar una prova amb un producte dels que venen a les farmàcies. Consisteix a posar una goteta d'orina en un preparat. S'hi produeix una reacció que, si hi ha embaràs, després d'un moment fa que el producte adopte un color i forma determinats. Doncs bé, com que el temps de reacció és d'unes dues hores, aquell 20 de novembre de 1975 em vaig alçar al matí més enjorn que de costum. Volia realitzar a casa la prova i saber-ne el resultat abans d'anar-me'n a escola, al meu treball de cada dia que, com bé saps, és —i ho era en aquell temps— el d'ensenyant. Després de preparar-ho tot, mentre esperava, vaig estar fent algunes coses i en un moment donat vaig engegar la ràdio. Hi havia música clàssica i al moment... pip, pip,

pip, era l'habitual sintonia que precedia els comunicats dels metges que informaven sobre l'evolució de la greu malaltia de Franco. Aquesta vegada, però, es tractava de la comunicació oficial de la seua mort. El diagnòstic definitiu el signaven, els mateixos doctors que n'havien signat els anteriors: "el equipo médico habitual".

Tot seguit vaig anar a despertar el teu pare que encara dormia. Abans d'entrar a l'habitació vaig passar per la cambra de bany on estava produint-se la reacció de la prova d'embaràs. El producte de la farmàcia prenia la forma i el color desitjats, un redolí marró, ben definit, sobre fons groc.

No sé quina de les dues notícies vaig donar al teu pare primer. Segurament totes dues alhora i de manera atropellada: si tot anava bé tindriem un fill o una filla que ja no viuria la dictadura franquista. La confirmació d'ambdós fets, tot i que els esperàvem, no deixà de produir-nos molta emoció. Per a nosaltres, que fins aquell moment no havíem conegut altre cap de Govern ni altre règim polític que aquella dictadura, se'ns obria al davant un ventall d'esperances. D'esperances i d'incertesa. Què passaria? Com seria l'avenir? S'hi produirien els canvis polítics pels quals tanta gent havia lluitat? Viuria la nostra filla o fill en una societat democràtica?

Recorde aquell matí d'una manera especial. Crec que no hi feia fred i que el cel era lluminós. Nosaltres vivíem a València en la prolongació del passeig de Blasco Ibáñez, una zona encara no urbanitzada, on anaven creixent, ací i allà, altes finques que pas a pas es menjaven una horta verda i encara viva. Hi conviuen camps d'hortalisses i de flors amb cases de llauradors i les altes torres modernes en una de les quals teníem el nostre pis. Per aquella zona s'allotjaven molts estudiants, supose que per la proximitat de les

facultats sobretot. Doncs bé, d'aquell matí de novembre tinc també guardada en la memòria, una altra imatge: la de trobar-me pel camí, mentre anava cap a la meua escola, molts joves —tots xarrant i rient prudentment— amb maletes i bosses de viatge perquè els deu dies de dol oficial que anàvem a viure, es convertien en deu dies de vacances.

I ja a l'edifici de la meua escola, no gaire lluny de casa, es trobaven els companys i les companyes mestres que hi arribaven. Cares circumspectes. Algun i alguna, franquistes recalcitrants, amb el rostre tens, premien els llavis i mantenien la mirada baixa mentre movien el cap entre sospirs. Algun dels homes duia corbata negra. No es parlava. Un company jove que es deia Salvador i jo, ens miràvem amb complicitat. Hauríem volgut parlar però no ho féiem, de tant en tant ens somréiem. Ell i jo, en aquell moment érem els mestres "rojos" d'aquella escola. Els "rojos" joves, perquè de "rojos" grans n'hi havia tres, dos dels quals eren germans. No recorde els seus noms però sí que em ve a la memòria el record de la seua extrema prudència. Eren persones callades, mai no parlaven de política, mai no es queixaven de res, mai no criticaven. Em mostraven una discreta simpatia i jo també els en tenia. Una vegada que Salvador i jo vam manifestar públicament el nostre desacord amb alguna qüestió de tipus professional i animàrem la resta a manifestar-ho també, ells ens confessaren confidencialment que abans de la passada guerra civil (1936-1939) havien militat en grups d'esquerra i que després de la guerra havien estat represaliats durant uns anys i no havien pogut treballar de mestres i que un dels seus companys havia estat condemnat a mort i executat. Els quedaven tres o quatre anys per a poder-se jubilar i volien mantenir-se al marge de tot.

El darrer en arribar a escola va ser don Francisco. Hi arribà rient i per tota salutació va dir: “Ja se n'ha anat, el bort. Ara ja puc morir-me jo”. Passà una bona estona xarrant, explicant com havia esperat aquell moment i recordant els anys “que aquell fill de puta em va fer passar en un camp de concentració”. Els companys franquistes se'l miraven seriosos sense alterar ni un múscul dels seus rostres consternats. Salvador i jo tractàrem de portar-lo cap a un altre lloc. Es mostrava un poc desbaratat i ens temíem que poguera provocar una situació tensa perquè ell, a diferència dels dos germans dels què t'acabe de parlar, no era prudent. Amb el seu cabell completament blanc, els ulls blaus i vius i les ben arrengrades dents de la dentadura postissa, amb 69 anys a l'esquena ja no s'amagava —uns anys abans sí— de dir que era republicà i socialista. Abans de la guerra havia sigut sindicalista de la UGT i després de la guerra estigué empresonat en un lloc —ell deia camp de concentració— i durant uns anys no exercí de mestre.

Don Francisco ens tenia acostumats als seus “numerals” quan ens reuníem en claustre tots els mestres. Sempre renegava de tot, de tot havia de dir i era l'únic que s'hi permetia criticar públicament el règim polític i el dictador Franco. “Que cosas tiene don Francisco!”, deien els companys i companyes franquistes. Però els seus 69 anys i els cabells com la neu no el feien perillós. “Todo se le va por la boca —deien— pero es buen hombre”.

I al “bon home” ens el portàrem Salvador i jo a un bar pròxim a prendre un vinet. I ens hi contà un grapat d'històries de la guerra i de la postguerra i maleí els feixistes una i mil vegades. Jo li feia “Ssss, no cride que ens sentiran”. “Que ens senten —deia ell—, ara ja s'ha mort”. “Ell sí, però en queden molts”, digué Salvador.

A la nit, el teu pare i jo ens reunírem a casa d'uns amics amb uns companys. Des d'allí se sentien veus i els taps de les ampolles de xampany, que saltaven. Alguns celebraven d'aquesta manera el que se suposava era la fi d'una nefasta etapa política: el franquisme, la dictadura franquista.

Sí. Aquell dia havia mort el franquisme. Aquell mateix dia nosaltres havíem confirmat que, si tot anava bé, ens naixeria un fill o filla. Ell o ella —tu— ja viuria una nova etapa política que nosaltres desitjàvem ben diferent. Paraules com llibertat, justícia, autogovern, democràcia, resumien les nostres esperances. Nostres i de tantíssimes persones que des de dins i fora de l'Estat espanyol havien lluitat per un sistema i una vida política diferent.

Quan aquella matinada tornàvem cap a casa per l'avinguda de Blasco Ibáñez, —mig passeig i mig horta— les sensacions es barrejaven: goig, esperança, neguit, expectació... Recorde que d'aquells bocins de terra amb conreus d'hortalisses voltats d'alts edificis, ens venia la sentor de la terra humida i algunes petites ràfegues d'un vent suau, ens duia la presència lleu de la brisa marina i l'aroma d'unes dàlies que florien a pocs metres.

Sé que vaig aspirar profundament, tot desitjant que t'arribara també a tu —minúscul projecte de tu— aquella flaire i aquella esperança de llibertat.